

NAAR NATUURLIJKE TUINEN IN VLAANDEREN

Actiepunten voor de sector en aanbevelingen aan de Vlaamse overheid

Datum: 30 april 2025

Van: de initiatiefnemers van de Green Deal Natuurlijke tuinen: Kenniscentrum tuin+, Viaverda, Pro4Green, Groen Groeien, AVBS, Landelijke Gilden en Blickveld;
de facilitator: Departement Omgeving;
de experts: Inverde en Agentschap Onroerend Erfgoed, KU Leuven.

LEESWIJZER

Deze nota geeft de visie van de initiatiefnemers (Kenniscentrum tuin+, Viaverda, Pro4Green, Groen Groeien, AVBS, Landelijke Gilden, Blikveld) van de Green Deal Natuurlijke tuinen weer. De initiatiefnemers werden hierbij inhoudelijk ondersteund door Departement Omgeving en experts van Inverde, Agentschap Onroerend Erfgoed en KU Leuven. In deze nota geven we een overzicht van de huidige situatie in de tuin- en groensector en geven we een overzicht van de belangrijkste verbeterpunten om het tuinenlandschap in Vlaanderen te transformeren naar een natuurlijker landschap. Dit omvat tuinen die bijdragen aan het tegengaan van de biodiversiteits- en klimaatcrisis.

We bespreken de aanbevelingen op het vlak van afstemming en overleg tussen de actoren (2.1), biodiversiteit (2.2), beplanting (3.3), bodemkwaliteit en waterbeheer (2.4), het vermijden van pesticiden (2.5), kennisopbouw en -uitwisseling in de keten (2.6) en bewustwording en draagvlakverbreding (2.7).

In de hoofdstukken 3 en 4 ('Rol van de sectororganisaties' en 'Rol van de Vlaamse overheid') wordt telkens aangegeven hoe de aanbevelingen kunnen opgenomen worden. Hoofdstuk 5 geeft per aanbeveling aan wat de mogelijke rol van de sectororganisaties en van de Vlaamse overheid kan zijn.

We starten deze nota met een korte samenvatting.

MANAGEMENTSAMENVATTING

Inleiding

De oppervlakte van Vlaanderen bestaat voor 12% uit tuinen. Tuinen kunnen dus een belangrijke rol spelen in de context van klimaat, biodiversiteit en welzijn indien ze op een natuurlijke wijze worden ingericht en beheerd.

Hoe brengen we een duurzame omslag in de tuin- en groensector? Deze vraag stond centraal in de Green Deal Natuurlijke Tuinen, de 8ste Vlaamse Green Deal, die van 13 november 2020 tot 2024 liep. De Green Deal Natuurlijke tuinen kwam er op initiatief van Kenniscentrum tuin+, Viaverda, Pro4Green, Groen Groeien, AVBS, Landelijke Gilden en Blikveld. Deze Green Deal werd inhoudelijk ondersteund door Inverde, KU Leuven en Agentschap Onroerend erfgoed en gefaciliteerd door Departement Omgeving.

Het hoofddoel was om tuin- en groenprofessionals aan te zetten om Vlaamse privétuinen natuurlijker te ontwerpen, in te richten en te beheren, zodat ze bijdragen aan klimaatadaptatie, biodiversiteit en leefkwaliteit. Daarnaast werd er gewerkt aan een beleidsvisie en beleidsadvies voor de ontwikkeling van natuurlijke tuinen in Vlaanderen. Deze nota vat de bevindingen van het vierjarige traject samen, met aanbevelingen voor de sector en de Vlaamse overheid.

Afstemming tussen de actoren

Een goede afstemming tussen de verschillende actoren is cruciaal vanaf de start van een tuinproject. Het ontwerp, de aanleg en het beheer moeten goed op elkaar afgestemd zijn om duurzaamheid te waarborgen. De Green Deal Natuurlijke Tuinen richt zich op vijf pijlers: landschap, klimaatrobuust ontwerpen, netwerken en kringlopen, biodiversiteit, en betrokkenheid van alle stakeholders. Het is essentieel om het overleg en de afstemming in de tuin- en groensector voort te zetten en uit te breiden.

Biodiversiteit

Biodiversiteit omvat genetische diversiteit, soortendiversiteit en ecosysteemdiversiteit. Hoewel het belang van biodiversiteit erkend wordt, is er nog veel onduidelijkheid over de praktische toepassing ervan. Het bevorderen van biodiversiteit in tuinen draagt bij aan ecologische kwaliteit en klimaatadaptatie. Er is behoefte aan het toegankelijk maken van kennis over biodiversiteit en aan meer praktische kennis binnen de groensector.

Beplanting

Soortendiversiteit is een belangrijk aspect van biodiversiteit. Het aanbod van inheemse en autochtone plantensoorten is beperkt in vergelijking met cultivars en uitheemse soorten. Het assortiment bij kwekerijen en tuincentra moet meer gericht zijn op soorten die bijdragen aan biodiversiteit. Tuinprofessionals moeten gestimuleerd worden om streekeigen en inheemse soorten te gebruiken. Klimaatadaptieve of -robuuste soorten moeten worden gekozen op basis van de juiste plant op de juiste plaats.

Bodemkwaliteit en waterbeheer

De waterdynamiek en de fysische kenmerken van de bodem spelen een cruciale rol in natuurlijke tuinen. Veel Vlaamse tuinen kampen met bodemverdichting door zware machinerie tijdens tuin- en

bouwprojecten. Er is meer aandacht en kennis nodig om schade aan de bodem te voorkomen. Verharding moet zoveel mogelijk worden beperkt en waterdoorlatend zijn waar nodig. Het is belangrijk om de rust in de bodem te bewaren en onnodige bodembewerkingen te vermijden. Duurzaam waterbeheer is essentieel, vooral gezien de toenemende weersextremen. Ruimte voor water in tuinen, zoals infiltratievoorzieningen en vijvers, is cruciaal voor biodiversiteit en klimaatadaptatie. De beplanting moet worden afgestemd op de bodem- en hydrologische toestand. Ten slotte is er meer overleg met de bouwsector nodig om problemen te voorkomen en kansen te benutten.

Vermijden van pesticiden

In Vlaanderen zijn meer dan 17.000 tuinaannemers geregistreerd, waarvan de meeste een fytolicensie bezitten. Het is belangrijk dat deze professionals werken volgens gecontroleerde principes om het gebruik van pesticiden te verminderen. Er is een groeiende groep bedrijven die ecologisch wil werken, maar ook een grote middenmoot die meer kennis en ondersteuning nodig heeft. Het bevorderen van biodiversiteit, bodemkwaliteit en waterbeheer kan helpen om het gebruik van chemische producten te vermijden. Het is aanbevolen om tuinen op te nemen bij de zones van het minimumgebruik van pesticiden en om bestaande leidraden en richtlijnen verder bekend te maken. Duidelijke verplichtingen en handhaving van de IPM-regelgeving zijn noodzakelijk om pesticidevrij werken te bevorderen.

Kennisopbouw en -uitwisseling in de keten

Een gebrek aan de juiste kennis vormt een grote uitdaging voor het ontwerpen, aanleggen en beheren van natuurlijke tuinen. Er zijn kennishiaten op verschillende niveaus, van basiskennis tot gespecialiseerde informatie. De opleidingsnoden omvatten thema's zoals biodiversiteit, bodemkwaliteit, waterbeheer en pesticiden. Het is belangrijk om alle actoren in de keten te informeren en te sensibiliseren over deze thema's. Daarnaast is er behoefte aan kennisuitwisseling tussen professionals en het verderzetten van een community van ecologisch werkende tuinprofessionals. Erkenning van ecologische tuinaannemers en landschapsarchitecten door middel van labels en certificeringen kan deze professionals helpen om zich te onderscheiden en hen stimuleren om meer ecologisch te werken.

Bewustwording en draagvlakverbreding

Bewustwording en draagvlak zijn cruciale factoren voor het toepassen van natuurlijke principes in groene omgevingen. Naast groenprofessionals zijn burgers een belangrijke doelgroep. Initiatieven zoals 'Maai Mei Niet' en 'Week van de Bij' hebben impact, maar er is meer bewustwording nodig over inheemse plantensoorten, klimaatadaptieve beplanting en goede bodemzorg. Tuincentra spelen hier een belangrijke rol als eerste aanspreekpunt voor burgers. Ook openbare besturen hebben een voorbeeldfunctie en kunnen duurzaam voorbeeldgroen aanleggen en communiceren naar burgers. Onderzoek naar gedragsverandering kan helpen om de evolutie naar meer natuurlijke tuinen te versnellen.

Rol van de sectororganisaties

Sectororganisaties spelen een belangrijke rol bij het aansturen van de tuinprofessionals. Zij kunnen dus een belangrijke rol opnemen bij het uitvoeren van de aanbevelingen. Hieronder volgen een aantal voorbeelden die in de nota worden toegelicht.

- Het bevorderen van ecologisch werken door het ontwikkelen en promoten van labels en certificaten.

- Permanente vorming en opleidingen stimuleren met geaccrediteerde cursussen en praktische workshops.
- Het promoten van streekeigen, inheems en autochtoon plantgoed met een focus op het uitbreiden van het aanbod en het informeren van klanten.
- Onderzoek en innovatie bevorderen door samenwerking met onderzoeksinstellingen.
- ...

Rol van de Vlaamse overheid

Ook de Vlaamse overheid kan een belangrijke rol spelen om het tuinenlandschap via de tuinprofessionals te verduurzamen. Hieronder volgen een aantal voorbeelden die in de nota worden toegelicht.

- De professionaliteit van de groensector ondersteunen via certificaten en labels.
- Het gebruik van pesticiden beperken door te verwijzen naar de IPM-checklist en door striktere opvolging van de bestaande regelgeving.
- De toepassing van biodiverse plantengemeenschappen ondersteunen door ontwerptools en meet- en monitoringinstrumenten.
- Investeren in tuinscoresystemen en de uitbreiding van de woningpas met een tuinpas.
- Een code van goede praktijk en duidelijkheid in de wetgeving rond verharding.
- ...

Inhoud

Leeswijzer	2
Managementsamenvatting	3
1 Inleiding	1
2 Schets van de huidige situatie en aanbevelingen	2
2.1 Afstemming tussen de actoren	2
2.2 Biodiversiteit	2
2.3 Beplanting	3
2.4 Bodemkwaliteit en waterbeheer	4
2.5 Vermijden van pesticiden	6
2.6 Kennisopbouw en -uitwisseling in de keten	8
2.7 Bewustwording en draagvlakverbreding	11
3 Rol van de sectororganisaties	12
3.1 Labels en certificaten ontwikkelen en promoten	12
3.2 Stimuleren van permanente vorming en opleidingen.	13
3.3 Ontwikkeling van richtlijnen en best practices.	13
3.4 Streekeigen, inheems en autochtoon plantgoed promoten	14
3.5 Onderzoek en innovatie bevorderen door samenwerking met onderzoeksinstituten	14
3.6 Promoten van samenwerking in de keten.	14
3.7 Communicatie en bewustmaking van professionals en het grote publiek	15
3.8 Monitoring en evaluatie om de toestand het Vlaamse tuinenlandschap op langere termijn op te volgen.	15
4 Rol van de Vlaamse overheid	15
4.1 Kennis over biodiversiteit naar groensector stimuleren	16
4.2 Resultaten van onderzoek bekendmaken en laten doorstromen	16
4.3 Samenwerkingsverbanden in de groensector stimuleren om een opleidingsaanbod op maat uitwerken	16
4.4 Samenwerkingsverbanden tussen de groensector, het secundair en hoger onderwijs stimuleren om professionals klaar te stomen	17
4.5 De professionaliteit van de groensector ondersteunen via een certificaat of label	17
4.6 Subsidies of belastingvoordelen toekennen	17
4.7 Naar de IPM-checklist verwijzen om het gebruik van pesticiden te vermijden	17

4.8	De negatieve impact van pesticiden beperken	17
4.9	Het toepassen van natuurlijke ontwerp-, aanleg- en beheerprincipes door lokale en provinciale overheden stimuleren via incentives	18
4.10	Meer ecologische criteria voor eigen gebouwen, inclusief gebruik van gecertificeerde professionals	18
4.11	De toepassing van biodiverse plantengemeenschappen ondersteunen door middel van tools	18
4.12	Het bewustzijn rond de herkomst van planten bevorderen	18
4.13	Verder investeren in de ontwikkeling van tuinscoresystemen	18
4.14	De woningpas uitbreiden met een tuinpas	19
4.15	Een code van goede praktijk opstellen en het regelgevend kader voor tuinen verscherpen.	19
4.16	Duidelijkheid en uniformiteit creëren voor de toepassing van de wetgeving rond verharding	19
4.17	De Green Deal Natuurlijke tuinen verlengen	20
5	Overzicht van de aanbevelingen met bijhorende rollen	20
6	Verklaring	26

1 INLEIDING

Duurzame omslag in de tuin- en groensector

De oppervlakte van Vlaanderen bestaat voor 12% uit tuinen. Ter vergelijking: voor bossen is dat 11% en voor natuurgebieden is dat 3%. Tuinen kunnen dus een belangrijke rol spelen in de context van klimaat, biodiversiteit en welzijn indien ze meer op een natuurlijke wijze worden ingericht en beheerd.

Hoe brengen we een duurzame omslag in de tuin- en groensector? Deze vraag is de kern van de Green Deal Natuurlijke tuinen, de 8ste Vlaamse Green Deal. Deze Green Deal startte op 13 november 2020 en liep vier jaar. Het is een initiatief van Kenniscentrum tuin+, Viaverda (voorheen Proefcentrum voor Sierteelt en groenvoorziening, PCS), Pro4Green (voorheen Belgische Federatie voor Groenvoorzieners, BFG-FBEP), Groen Groeien, AVBS, Landelijke Gilden en Blikveld, en werd gefaciliteerd door het Departement Omgeving. Samen met een aantal inhoudelijke experts vormen zij ook de stuurgroep.

Hoofddoel van de Green Deal Natuurlijke Tuinen

Het hoofddoel van deze Green Deal is om tuin- en groenprofessionals aan te zetten om Vlaamse **privétuinen natuurlijk(er) te ontwerpen, in te richten en te beheren** zodat ze samen een sterkere bijdrage leveren aan het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering, het ondersteunen en versterken van onze biodiversiteit, en het verbeteren van onze woon- en leefkwaliteit. Daarvoor bouwde deze Green Deal een netwerk van 225 tuin- en groenprofessionals op die zich allemaal engageerden om mee te werken aan de evolutie naar een natuurlijker tuinenlandschap in Vlaanderen. Om hen hierbij te ondersteunen, zetten de initiatiefnemers in op kennisopbouw en -verspreiding via tal van lerende netwerkmomenten.

Tweede doelstelling van de Green Deal Natuurlijke Tuinen

De tweede doelstelling van deze Green Deal is **bijdragen aan een beleidsvisie op privétuinen en beleidsadvies formuleren** rond maatregelen die de ontwikkeling van natuurlijke tuinen in Vlaanderen kunnen stimuleren. Via de werking van deze Green Deal, de georganiseerde lerende netwerkmomenten en het structureel overleg kreeg de stuurgroep een beter beeld van de opportuniteiten en de noden binnen de groensector om naar een natuurlijker tuinenlandschap in Vlaanderen te evolueren.

De bevindingen van het vierjarige traject zijn in deze nota samengevat. Eerst schetsen we de huidige situatie, gevolgd door de bijpassende aanbevelingen. Vervolgens wordt aangegeven welke rol de sector en de Vlaamse overheid daarbij kan opnemen. De stuurgroep van deze Green Deal doet met deze nota een aantal suggesties om na deze Green Deal verder werk te maken van meer natuurlijke tuinen in Vlaanderen en geeft een aanzet voor verdere samenwerking.

Begrippenkader

Een **natuurlijke tuin**: een duurzame tuin die ecosysteemdiensten, zoals koolstofopslag, regenwateropvang, luchtzuivering, biodiversiteit en voedselvoorziening levert en die bijdraagt tot welzijn, gezondheid en de ruimtelijke kwaliteit van de woon- en leefomgeving. Een duurzame, natuurlijke tuin is een onderdeel van groenblauwe netwerken doorheen de bebouwde omgeving en staat in verbinding met het omliggende landschap.

Tuinsector: de sector die de tuinprofessionals vertegenwoordigt die voornamelijk actief zijn in de particuliere groensector. Concreet gaat het om landschapsarchitecten, tuinontwerpers, tuinaannemers en tuinbeheerders.

Groensector: de brede sector die groenprofessionals vertegenwoordigt die zich richten op openbaar en/of privaat groen. Hier gaat het om kwekers, toeleveranciers, landschapsarchitecten, ontwerpers, aannemers, beheerders en tuincentra.

Sectororganisatie: een organisatie die een belangrijke rol speelt in de vertegenwoordiging en ondersteuning van de groensector zoals een beroepsvereniging, kenniscentrum of opleidingscentrum.

2 SCHETS VAN DE HUIDIGE SITUATIE EN AANBEVELINGEN

2.1 AFSTEMMING TUSSEN DE ACTOREN

Een eerste belangrijk algemeen aandachtspunt is de afstemming. Van bij de aanvang van een tuinproject is een goede afstemming tussen de verschillende actoren noodzakelijk. Logischerwijs start een goed project bij het ontwerp, gevolgd door de aanleg en het beheer. Het tuinontwerp is de hefboom voor verandering met in de Green Deal Natuurlijke tuinen duurzaamheid als ambitie. Deze duurzaamheid voor natuurlijke tuinen steunt op vijf pijlers:

- landschap (als fysiek ruimte en cultureel gegeven) als uitgangspunt
- klimaatrobuust (= veerkrachtige tuin) ontwerpen
- in netwerken en kringlopen (efficiënt gebruik hulpbronnen) ontwerpen
- met en voor biodiversiteit (structuur, gelaagdheid, diversiteit)
- vanuit betrokkenheid en engagement (tuineigenaars, tuinaannemers, landschapsarchitecten en plantentelers samen) ontwerpen

Aanbeveling 1: Overleg en afstemming in de tuin- en groensector verderzetten en uitbreiden

Een aantal belangrijke actoren en schakels uit de sector zijn samengebracht: de initiatiefnemers en de experts van deze Green Deal. Zij zijn betrokken in het overleg en de kennisuitwisseling is opgestart. Het is belangrijk dit **overleg en de afstemming verder te zetten**, te bekijken welke acties prioritair moeten worden opgenomen en na te gaan wie nog bijkomend moet betrokken worden om de vijf pijlers voor een duurzame tuin bij elk tuinproject tot uiting te zien komen.

2.2 BIODIVERSITEIT

Biodiversiteit is de verscheidenheid aan leven op alle biologische niveaus: genetische diversiteit, soortendiversiteit en ecosysteemdiversiteit. Hoewel de groensector het belang van biodiversiteit in het algemeen lijkt te erkennen, is er nog **een gebrek aan duidelijkheid** over wat biodiversiteit dan precies betekent, wat het belang ervan is, en hoe de sector kan bijdragen tot meer biodiversiteit.

Definities van wetenschappers en beleidsmakers zijn **zelden direct bruikbaar** voor de praktijk van het ontwerpen, aanleggen en beheren van tuinen. Voor de groensector en het brede publiek lijkt biodiversiteit zich soms te beperken tot bloemenweiden terwijl bomen, gelaagde en diverse beplantingen, bodem en water (infiltratiezones, vijvers, zwembijvers enz.) even onmisbaar zijn.

Een hogere biodiversiteit in tuinen draagt vrijwel altijd bij aan een **beter ecologische kwaliteit** en is bovendien **vaak gunstig in het licht van klimaatmitigatie en -adaptie**. Vrijwel elke maatregel ten voordele van de biodiversiteit heeft een positief effect op het klimaat. Ook de samenhang tussen het biodiversiteitsverlies en de klimaatsverandering is nog te weinig gekend, en/of is nog te weinig leidend bij het ontwerp, de aanleg en het beheer van tuinen.

**GREEN
DEAL**

NATUURLIJKE
TUINEN

Aanbeveling 2: Democratisering kennis biodiversiteit stimuleren

Kennis over biodiversiteit moet toegankelijker gemaakt worden om het biodiversiteitsdenken en -doen meer ingang te doen vinden in alle geledingen van de tuin- en groensector.

Aanbeveling 3: Inspelen op de nood aan meer kennis over biodiversiteit en ecologie

Als er meer praktische kennis aanwezig is, zal de groensector niet alleen **effectiever kunnen bijdragen** aan meer biodiversiteit (en dus bijdragen aan klimaatadaptie en -mitigatie), maar zal hij ook beter de positieve perceptie en sociale acceptatie ervan bij **het publiek** kunnen bevorderen.

Er is nood aan meer kennis over biodiversiteit en ecologie, met name over ecologische netwerken en corridors, soortendiversiteit, bodemdiversiteit, traditionele beheervormen, specifieke habitats, interacties tussen fauna en flora, genetische diversiteit, functionele diversiteit, de effecten van klimaatverandering op de biodiversiteit, en biodiversiteit als basis voor ecosysteemdiensten. Ook het aanbieden van **laagdrempelige ruimtelijke informatie** over deze aspecten kan de tuin- en groenprofessionals ondersteunen bij werken aan meer biodiversiteit.

Om de biodiversiteit te bevorderen moet met tal van aspecten rekening gehouden worden. Voor tuinen is specifiek aandacht vereist voor beplanting, water, bodem, de wisselwerking tussen, en de onderlinge afhankelijkheid van deze componenten. Daarnaast is het vermijden van pesticiden een cruciaal werkpunt om de biodiversiteit in tuinen te verhogen. Hieronder wordt dieper ingaan op deze aspecten van biodiversiteit.

2.3 BEPLANTING

Een belangrijk aspect van biodiversiteit is **soortendiversiteit**. Het assortiment aan streekeigen, inheemse en autochtone plantensoorten, die sterk bijdragen tot de biodiversiteit, is in vergelijking met het aanbod aan cultivars en uitheemse plantensoorten eerder beperkt beschikbaar in kwekerijen en tuincentra. Momenteel is de tuin- en groensector nog vrij sterk gericht op de – soms louter esthetische – kwaliteiten van individuele planten in plaats van oplossingen te bieden in de vorm van plantengemeenschappen voor specifieke habitats.

Aanbeveling 4: Assortiment kwekerijen en tuincentra afstemmen op bijdrage aan biodiversiteit

Het assortiment bij kwekerijen en tuincentra moet **nog meer verschuiven naar inheemse, streekeigen en uitheemse soorten** die een bijdrage leveren aan de biodiversiteit. De kwekerijen geven aan dat de beschikbaarheid van zaadmateriaal momenteel onvoldoende is. Ook de biodiversiteitswaarde van cultivars van zowel inheemse als uitheemse soorten is momenteel nog onderbelicht, hiervoor moet nog verdere kennis opgebouwd worden.

Aanbeveling 5: Tuinprofessionals stimuleren om te kiezen voor streekeigen, inheemse en autochtone soorten

Tuinprofessionals moeten gestimuleerd worden om streekeigen, inheemse en autochtone soorten op te nemen **als basis van het ontwerp en de aanleg**. De juiste plant op de juiste plaats moet de universele leidraad worden. De tuinprofessional moet hierbij rekening houden met de biotische en abiotische factoren en het landschap (als fysiek en cultureel gegeven) als uitgangspunt nemen.

Bij een aantal Vlaamse kwekerijen zijn wel al **goede praktijkvoorbeelden** te vinden. Zij bieden ook **tools** aan waarmee tuinprofessionals en andere gebruikers **planten kunnen selecteren** op basis van onder meer habitatkenmerken. Deze tools maken het ook makkelijker om planten te combineren op basis van aspecten als sociabiliteit en functionele kenmerken (water- en lichtbehoefte, bloeitijd, houtachtig of kruidachtig enz.). Ze helpen ontwerpers en aannemers bij het samenstellen van gelaagde, soortenrijke en functioneel diverse plantengemeenschappen.

Vooraf in stedelijke en verstedelijkte context heersen als gevolg van de klimaatsverandering steeds meer microklimaten. Hiervoor is extra aandacht bij de soortenkeuze vereist, zodat deze klimaatrobuust of klimaatadaptief en **toekomstbestendig (veerkrachtig)** is.

Aanbeveling 6: Klimaatadaptieve of -robuuste soorten: inheems waar het kan, uitheems waar het moet

Voor de keuze van klimaatadaptieve of -robuuste soorten kan gekeken worden naar inheemse soorten, variëteiten ervan of uitheemse soorten. Klimaatadaptieve soorten die worden toegepast, komen bij voorkeur uit verspreidingsgebieden die grenzen aan dit van Vlaanderen (bv. Mediterrane regio). Het uitgangspunt **de juiste plant op de juiste plaats** (en dus ook inheems waar kan, uitheems waar moet) geldt hier nog steeds. Om de juiste keuze te maken moet de tuinprofessional over de **juiste kennis en voldoende aanbod** beschikken, of minstens ondersteund worden via tools die deze kennis laagdrempelig ontsluiten.

In het algemeen is er nog **te weinig informatie over de herkomst van planten** beschikbaar, wat nochtans relevant is voor het vrijwaren en bevorderen van genetische diversiteit. Ook op dit vlak zijn kennis en assortiment nog knelpunten.

Aanbeveling 7: Kennis over genetische diversiteit en risico's laagdrempelig vertalen

Er is nood aan een laagdrempelige vertaling van de **gespecialiseerde kennis van experts** op het vlak van genetische diversiteit en de risico's van genetische vervuiling. Het aanbod aan zaai- en plantgoed van gecontroleerde herkomst, afgestemd op lokale condities, is zeer beperkt en niet herkenbaar via "labeling".

2.4 BODEMKWALITEIT EN WATERBEHEER

De **waterdynamiek** en de **fysische kenmerken van de bodem** spelen een cruciale rol om tot een natuurlijke tuin te komen.

Een eerste veel voorkomende situatie in Vlaamse tuinen is **verdichting**. Het gaat **vaak ook over projecten waar een bouwondernemer of grondwerker** aan het werk was. De structuur van de bodem wordt tijdens de werkzaamheden met zware machinerie verdicht. Nadien komt de tuinaannemer of landschapsarchitect die de problemen overerft.

Ook tuinprofessionals beschikken niet altijd over de juiste kennis of gaan soms nog ondoordacht te werk. Op tuinpercelen worden vaak kleine en grote (ver)bouwprojecten, maar ook ingrijpende aanlegwerken uitgevoerd. Daardoor wordt de bestaande en/of toekomstige situatie vaak ernstig gehypothekeerd.

Aanbeveling 8: Aandacht en kennis om schade aan de bodem te voorkomen

Er is meer **aandacht en kennis vereist** om schade aan de bodem te voorkomen bij werkzaamheden. Eerst en vooral moet telkens **een goede analyse** gebeuren van de bestaande toestand en moeten aanwezige **waardevolle elementen (zo veel mogelijk) bewaard** blijven. Tijdens de werken moeten bodemverdichting en -vervuiling voorkomen worden. Hiervoor kunnen **aanpassingen aan de weersomstandigheden**, zoals werken met rijplaten of werkzaamheden uitstellen, nodig zijn.

Ten tweede bevatten ontwerp en aanleg vaak nog **te veel verharding**.

Aanbeveling 9: Verharding voorkomen of tot een minimum beperken

Verharding moet zoveel mogelijk voorkomen worden. **Waar verharding toch noodzakelijk is, moet die tot een minimum beperkt** worden en **waar mogelijk waterdoorlatend** zijn. Hierbij is niet alleen het ontwerp maar ook een correcte aanleg van belang. Overbodige verharding (inclusief fundering) moet weggenomen worden. Hierna is specifieke bodemzorg, zoals de keuze voor geschikt plantgoed als bodembedekker, vereist. Een niet verharde bodem is veel meer beschikbaar voor bodemleven (biodiversiteit) en vervult tal van functies zoals koolstofopslag en waterinfiltratie.

Ten derde worden er nog **te veel bodembewerkingen uitgevoerd**. Zo wordt er in de tuinaanleg veel aan grondverzet gedaan (aanvoer van teelaarde, afvoer bestaande bodem). Onder andere voor de verspreiding van plantziekten, onkruiden en invasieve exoten (zoals Japanse duizendknoop) is dit geen goed idee. De bodem wordt op die manier ook vaak verstoord. Ook frezen en schoffelen is courant, maar het is vaak overbodig en verstoort de bodem.

Zogenaamde **bodemverbeterende middelen** (zoals kalk- en meststoffen) en afdekmaterialen (schors, lava, houtsnippers,...) worden vaak standaard toegepast terwijl dit **meestal niet nodig** is. Het gevolg hiervan is dat de bodem van een overgroot deel van de Vlaamse tuinen te veel voedingsstoffen en een te hoge pH heeft. **Overbemesting en -bekalking** en de toepassing van afdekmaterialen kunnen een negatief effect op bodemleven, grondwater en waterlopen hebben.

Aanbeveling 10: Rust bewaren in de bodem

Om het bodemleven te sparen, moet de rust zoveel mogelijk bewaard worden. Alleen na verbouwing/nieuwbouw/ontharding of wanneer de bodem verstoord/verdicht is, is **bodemverbetering** aangewezen (door het aanbrengen van natuurlijke materialen zoals compost, gecomposteerde schors, ...). Bij het realiseren van bovengrondse infiltratievoorzieningen in moeilijk doorlatende bodems, of bij daktuinen kunnen dan weer drainerende materialen toegepast worden zoals lava, schelpen, ...

Veel tuinprofessionals houden nog te weinig rekening met duurzaam waterbeheer in de tuin. Zeker nu weersextremen als gevolg van de klimaatsverandering prominenter worden, dringt een meer doorgedreven aanpak zich op.

Aanbeveling 11: Creëer ruimte voor water in tuinen

Ruimte voor water is essentieel voor fauna en flora in tuinen. Naast een onverharde (beplante/natuurlijke) bodem kunnen ook **infiltratievoorzieningen (infiltratiekommen en eventueel wadi's), vijvers en poelen** een enorme boost geven aan de fauna en de flora. Deze voorzieningen kunnen ook instaan voor de opvang en infiltratie van water afkomstig van daken, verharde oppervlakken en de overloop van regenwaterputten.

**GREEN
DEAL**

NATUURLIJKE
TUINEN

Inspelen op de toestand van de bodem en de hydrologische toestand, hangt samen met de plantenkeuze. Het is essentieel om deze drie componenten op mekaar af te stemmen.

Aanbeveling 12: De beplanting aanpassen aan de bodem en de hydrologische toestand

Waar mogelijk moet de beplanting aangepast worden aan de bodem (zie boven) en hydrologische toestand en **niet omgekeerd**. Dit zorgt voor extra **biodiversiteit** en helpt om beter in te spelen op de gevolgen van de **klimaatverandering**. Zie ook aanbevelingen 5 en 6.

Ingrijpende tuinaanleg en (ver)bouwprojecten zijn vaak **een opportuniteit** om de woning af te stemmen op de tuinrichting en omgekeerd. Denk aan infiltratievoorzieningen, groendaken, -gevels en faunavoorzieningen, beplanting in functie van schaduw en licht, ...

Aanbeveling 13: Meer overleg met de bouwsector

Vanuit de Green Deal Natuurlijke tuinen sturen we aan op meer met de bouwsector, zowel **op het niveau van de federaties als op het niveau van de professionals**. Zo kunnen problemen (bv. bodemverdichting) vermeden worden en opportuniteiten (bv. afstemming tuin/woning) benut worden.

2.5 VERMIJDEN VAN PESTICIDEN

In Vlaanderen zijn momenteel meer dan 17.000 tuinaannemers geregistreerd. In een bevraging in 2018 gaf meer dan 95 % aan een fytolicensie te bezitten. Het is belangrijk dat deze groep van professionele gebruikers werkt volgens vastgelegde, gecontroleerde principes om het **gebruik van pesticiden zoveel mogelijk te vermijden** en meer inzet op **preventie** tegen ziekten, plagen en onkruid.

Binnen de sector is er een brede variatie in pesticidegebruik. Enerzijds is er een **groeierende, vooruitstrevende groep** aan professionals die meer ecologisch wil werken en het gebruik van chemische middelen volledig weglaat of alleen als laatste redmiddel gebruikt.

Anderzijds is er de **grote middenmoot aan bedrijven** die de trend naar meer natuurlijke tuinen en minder gebruik van chemische producten aanvoelt, maar **te weinig kennis** heeft om dit in de praktijk om te zetten, **niet tegen klanten durft ingaan** die een "propere" tuin wensen én vaak nog **ondoordacht/slordig** werkt met chemische producten.

Aanbeveling 14: Inzetten op preventie door biodiversiteit, bodemkwaliteit en waterbeheer te bevorderen

Om het gebruik van chemische producten zoveel mogelijk te vermijden, moeten tuinprofessionals meer inzetten op preventie (**stap 1 van IPM**) door biodiversiteit, bodemkwaliteit en waterbeheer

te bevorderen. Dit vereist **bij de tuinprofessionals een beter kennisniveau, en bij hun opdrachtgevers een groter draagvlak**. De nota gaat hier in 3.6 en 3.7 verder op in. Een goede afstemming tussen natuurvriendelijk ontwerp, aanleg en beheer is hierbij belangrijk.

Het vertalen van de Algemene beginselen voor geïntegreerde gewasbescherming, zoals beschreven in bijlage III van de Europese richtlijn van 2009¹, is een gewestelijke materie die voor professionele gebruikers, die geen landbouwactiviteiten beoefenen, onder het beleidsdomein Omgeving valt. In 2013 werd dit omgezet in een **Besluit van de Vlaamse Regering inzake duurzaam gebruik van pesticiden**², waarin o.a. werd bepaald in welke zones een verbod ofwel een minimumgebruik geldt. Voor het toepassingsgebied van tuinen geldt vandaag geen beperking voor het gebruik van pesticiden (de algemene beperkingen van nabijheid van waterlopen, natuurgebieden e.d. niet meegerekend).

Aanbeveling 15: Tuinen opnemen bij de zones van het minimumgebruik van pesticiden

Om het gebruik van pesticiden in tuinen terug te dringen, is het aangewezen om het toepassingsgebied van tuinen op te nemen bij de zones van het minimumgebruik.

Voor terreinbeheerders werd minimumgebruik verder uitgewerkt via de **website “Zonder is gezonder”** door de Vlaamse Milieumaatschappij. De **“Leidraad pesticidenvrij ontwerpen”** geeft handvaten mee om te komen tot een minimumgebruik. Deze leidraad is echter niet afdwingbaar bij professionele gebruikers zoals tuinaannemers, in tegenstelling tot landbouwers voor wie de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming vanaf 1 januari 2014 verplicht werd en gecontroleerd wordt. Controle werd mogelijk gemaakt door het opstellen van een checklist met richtlijnen.

Omdat dergelijke richtlijnen ontbraken voor professionele gebruikers van pesticiden in tuinen, maakte Viaverda in 2020 op vraag van de Vlaamse Milieumaatschappij in overleg met de sectororganisaties een **sectorspecifieke checklist IPM**³ op voor tuinaannemers.

De **verplichting tot toepassing van IPM-richtlijnen** (die volgt uit bovengenoemde richtlijn) en de praktische invulling ervan is bij heel veel tuinaannemers met een fyto-licentie echter **onvoldoende gekend**. Een brede, correcte toepassing ervan zou nochtans een enorme stap voorwaarts betekenen voor het vermijden van pesticiden. Bijkomend zou dit ook ondoordacht en slordig gebruik sterk

¹ Richtlijn 2009/128/EG

² [Besluit Vlaamse Regering houdende nadere regels inzake duurzaam gebruik van pesticiden in het Vlaamse Gewest voor niet-land- en tuinbouwactiviteiten en de opmaak van het Vlaams Actieplan Duurzaam Pesticidegebruik](#)

³ IPM = (Integrated Pest Management) of geïntegreerde gewasbescherming is zorgvuldige afweging van alle beschikbare gewasbeschermingsmethoden, gevolgd door de integratie van passende maatregelen die de ontwikkeling van populaties van schadelijke organismen tegengaan, het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en andere vormen van interventie tot economisch en ecologisch verantwoorde niveaus beperkt houden en het risico voor de gezondheid van de mens en voor het milieu tot een minimum beperken.

inperken, en zo een positieve impact op biodiversiteit, bodemkwaliteit en waterkwaliteit bewerkstelligen.

Ook bij de opkweek van planten worden nog tal van producten aangeboden en gebruikt die een negatieve impact hebben op de biodiversiteit, zoals **systemische insecticiden** waarmee zaai- en plantgoed wordt behandeld of insecticiden die op lange termijn tot verminderde immuniteit leiden of het risico daarop inhouden. Wanneer dit zaai- en plantgoed toegepast wordt in tuinen, heeft dit een negatieve impact op de biodiversiteit.

Aanbeveling 16: Leidraden en richtlijnen pesticidevrij werken (meer) bekendmaken

Bestaande **leidraden en richtlijnen** om pesticidevrij of minstens volgens de regels van IPM te werken moeten verder **bekendgemaakt** worden bij het doelpubliek. Indien nodig moeten deze geüpdatet worden.

Aanbeveling 17: Heldere verplichtingen, controle en handhaving voor IPM-regelgeving bij tuinprofessionals.

Er is **nood** aan duidelijke verplichtingen voor de toepassing van de IPM-regelgeving, zodat er zoveel mogelijk pesticidevrij gewerkt wordt. Daarnaast is een controlesysteem met handhaving noodzakelijk.

2.6 KENNISOPBOUW EN -UITWISSELING IN DE KETEN

Uit een bevraging van de sector (2023, Viaverda) bleek dat het **ontbreken van de juiste kennis vaak een drempel** is om natuurlijke tuinen te ontwerpen, aan te leggen en te beheren. Ook de punten 3.2 tot en met 3.5 (hierboven) tonen duidelijk aan dat een gebrek aan de juiste kennis en de toepassing daarvan in de praktijk voor alle thema's (biodiversiteit, bodemkwaliteit en waterbeheer en vermijden van pesticiden) een uitdaging vormt. De kennislacunes omvatten alle niveaus, van heel laagdrempelig 'niet weten wat er allemaal bestaat', tot gespecialiseerde kennis over een bepaald onderwerp als 'welke planten zijn geschikt voor een wadi'.

Hieronder volgt een overzicht van de opleidingsnoden en kennishiaten per thema:

Biodiversiteit

- Kennis over biodiversiteit vertalen voor verschillende doelgroepen
- Geschikt plantenassortiment per bodemtype (i.e. standplaatsgeschiktheid)
- Kennis van inheemse, streekeigen soorten
- Biodiversiteitswaarde van cultivars
- Diepgaandere en correcte informatie over ecologische aspecten zoals: plantengemeenschappen, ecologische netwerken en corridors, soortendiversiteit, bodemdiversiteit, specifieke habitats, traditionele beheervormen, interacties tussen fauna en flora, genetische diversiteit, functionele diversiteit, de effecten van klimaatverandering op de biodiversiteit, en biodiversiteit als basis voor ecosysteemdiensten

Bodemkwaliteit

- Alle aspecten van een gezonde bodem kennen
- Weten hoe bodemproblemen te voorkomen
- Weten hoe bodemproblemen te mitigeren

- Vindplaatsen voor bodemdata en het gebruik van databronnen zoals Databank Ondergrond Vlaanderen en Geopunt Vlaanderen
- Bodemstalen nemen en inspelen op de resultaten ervan

Waterbeheer

- Het belang van een goede waterhuishouding in de tuin kennen
- Het waterbergend vermogen van een tuin juist kunnen inschatten en maximaal kunnen inschakelen
- Juiste technische vaardigheden voor aanleg wadi, poel, (zwem)vijver, ..., inclusief aangepaste beplanting

Pesticiden

- Hoe pesticidevrij te werken
- Toepassing en praktische invulling van IPM-richtlijnen

Het is voor de tuinprofessional niet eenvoudig om de juiste en overtuigende argumenten te vinden om de opdrachtgevers/tuineigenaars mee te krijgen in het verhaal van natuurlijke tuinen. Vaak heersen er bij de opdrachtgever nog **heel wat vooroordelen** over wat een 'natuurlijke tuin' juist inhoudt. De opdrachtgever weet vaak niet **welke alternatieven** er allemaal al voorhanden zijn om het gewenste beeld te bereiken met een meer natuurlijke invulling (bijvoorbeeld planten als bodembedekkers om ongewenste kruiden te voorkomen).

De kennisleemtes bevinden zich dus zowel bij **de opdrachtgevers** (particulieren, bedrijven, openbare besturen, ...) als bij **de opdrachthouders** (aannemers, architecten, ecologisch adviseurs, enz.). Wat betreft de opdrachthouders onderscheiden we volgende doelgroepen met specifieke kennisnoden.

Breed publiek

Voor deze doelgroep is er vooral nood aan blijvende sensibilisering. Dit wordt verder besproken onder 3.7.

Tuinaannemers

De grootste uitdaging is om hen te bereiken en te overtuigen van het belang van de juiste kennis en vaardigheden. Voor deze doelgroep raden we een breed gamma aan opleidingen/informatieverstrekking aan, gaande van theoretische kennis tot zeer praktische vaardigheden en gaande van korte, informatieve webinars tot intensievere trajecten. Afgestemd op hun behoeften en noden.

Landschapsarchitecten

Hoewel er voor deze doelgroep al heel wat initiatieven en opleidingen bestaan, werkt de grote meerderheid nog steeds volgens klassieke en minder geïntegreerde methodes. Niet zelden omdat (ze denken dat) klanten dit zo wensen, maar evengoed omdat hun kennis over het ontwerpen van een natuurlijke tuin tekortschiet. De meesten van hen zien wel dat de vraag naar meer natuurlijke tuinen toeneemt en dat de noodzaak er is, maar weten nog niet goed hoe dit aan te pakken. Voor deze doelgroep zijn **basisbijscholing**en nodig. Een klein percentage is al helemaal overtuigd en vindt reeds de juiste bijscholing. Deze doelgroep heeft vooral nood aan **diepgaandere kennis** over bepaalde aspecten zodat het een evidentie wordt om meer natuurlijke tuinen te ontwerpen en te realiseren. Ook voor de overtuiging van en de vertaalslag naar hun klanten, is het kunnen beantwoorden van 'waarom?'-vragen cruciaal.

Kwekers

Deze doelgroep heeft veel basiskennis rond plantkenmerken (groei- en bloeikarakteristieken, standplaats, gevoeligheid voor ziekten/plagen), maar heeft nood aan extra informatie rond de biodiversiteitswaarde van soorten, cultivars en plantassociaties.

Onderwijsinstellingen

In de opleidingsprogramma's van secundaire scholen, hoger onderwijs en andere onderwijsinstellingen is ruimte voor verbetering zodat de hierboven genoemde aanbevelingen (zie 3.2 tot en met 3.5) integraal deel uitmaken van de parate kennis van een afgestudeerde.

Tuincentra

Deze doelgroep heeft een belangrijke rol richting het brede publiek. Zij moeten meer geïnformeerd worden rond plantsortiment en -combinaties voor natuurlijke tuinen, duurzame bodemverbeteringsmiddelen en afdekmaterialen, ...

Bouwsector

(Embuild, projectontwikkelaars, architecten ...): Bij elk bouwproject moet nagedacht worden of het bouwwerk aansluit bij een natuurlijke tuin (en omgekeerd). Opleidingsnoden moeten afgestemd worden met de sector (die buiten de scope van deze Green Deal viel), zie ook onder andere aanbevelingen 8, 9 en 13.

Aanbeveling 18: Informeer en sensibiliseer alle actoren in de keten over de thema's biodiversiteit, bodemkwaliteit, waterbeheer en pesticiden

De opleidingsnoden en kennishiaten zijn grotendeels gekend. Ook de doelgroepen zijn grotendeels gekend, maar moeten nog beter bereikt worden. Gebruik diverse communicatiemethoden om de kennis efficiënt en effectief door te geven, zodat deze actoren de juiste argumenten en vaardigheden hebben om natuurlijke tuinen te promoten en realiseren. Vanuit de Green Deal Natuurlijke Tuinen adviseren wij om alle actoren in de keten verder te sensibiliseren of informeren **naargelang de noodzaak van de doelgroep**.

Naast kennisopbouw is er ook nood aan **kennisuitwisseling tussen de verschillende schakels** in de groensector, zowel op strategisch niveau (zie aanbeveling 1) als op het niveau van individuele projecten en tussen professionals onderling.

Aanbeveling 19: Een community van professionals verderzetten

De Green Deal Natuurlijke tuinen bracht op het niveau van de tuinprofessionals een heel aantal bedrijven en ondernemers samen. De community voor **professionals die al ecologisch werken en professionals die graag (nog) ecologisch(er) willen werken**, moet verdergezet worden.

Naast de nood aan diepere inhoudelijke kennis en kennisuitwisseling, vormt ook het **gebrek aan erkenning van deze kennis en vaardigheden als ecologische tuinaannemer en/of architect** een pijnpunt.

Voor tuinaannemers bestaat het GroenGek(l)eurd certificaat. Dit certificaat bevat al voorwaarden op vlak ecologie en biodiversiteit en raakt steeds meer bekend bij tuinaannemers. GroenGek(l)eurd

plant een uitbreidingsmodule ECO die nog sterker inzet op ecologische maatregelen en biodiversiteit.

Als geschoold landschapsarchitect beschik je natuurlijk over een diploma, maar het is moeilijk om je te presenteren als ecologisch landschapsarchitect.

Er zijn enkele opties zoals een vermelding op een Velt-pagina als je voldoet aan bepaalde voorwaarden die Velt heeft opgesteld, zoals het label van 'ecologische adviseur' behalen na intensieve opleiding (Inverde) of bijscholingen volgen zoals bij Kenniscentrum tuin+.

Aanbeveling 20: Natuurlijke tuinprofessionals moeten zich kunnen onderscheiden en hebben nood aan erkenning.

Labels en certificeringen kunnen hierbij helpen. Voor opdrachtgevers is het belangrijk om op basis van objectieve criteria een professional te kiezen die over de juiste kennis beschikt en deze correct toepast. Voor tuinprofessionals zijn labels en certificeringen een stimulans om zich regelmatig bij te scholen, een erkenning van hun bijscholing, en een manier om gevonden te worden. Voor burgers is een laagdrempelig en duidelijk **overzicht van erkende natuurlijke tuinprofessionals** essentieel, zodat zij gemakkelijk de juiste professional kunnen vinden.

2.7 BEWUSTWORDING EN DRAAGVLAKVERBREIDING

Gerelateerd aan kennisopbouw zijn ook bewustwording en draagvlak factoren die **bepalend zijn voor het al dan niet toepassen van natuurlijke principes** in een groene omgeving. Naast de groenprofessional is de burger hier een belangrijke doelgroep. Hoewel er al heel wat (lokale) initiatieven bestaan om natuurlijke tuinen te promoten, horen voor de gemiddelde Vlaming de woorden 'tuin' en 'proper' nog steeds bij elkaar, met alle gevolgen van dien, zoals veel verharding, onbedekte grond, opruimen voor de winter, enz.

Initiatieven zoals 'Maai Mei Niet' en 'Week van de bij' zijn wijdverspreid en hebben zeker een impact, maar ook op andere vlakken, zoals het belang van inheemse plantensoorten, klimaatadaptieve beplanting, en de grote impact die goede bodemzorg kan hebben, is bijkomende bewustwording nodig. (Bijvoorbeeld: "één lepel bodem bevat evenveel organismen als er mensen rondlopen op aarde." - dergelijke cijfers doen mensen nadenken).

Een belangrijke groep groenprofessionals voor de bevordering van het bewustzijn en het draagvlak zijn de **tuincentra**. Voor veel burgers vormen zij het eerste aanspreek- en infopunt. Het is belangrijk dat deze groep dus ook de principes van een natuurlijke tuin uitdraagt.

Aanbeveling 21: Bijkomende bewustwording via het eerste aanspreekpunt (tuincentrum)

Wanneer burgers gepaste maatregelen willen nemen, moeten zij bij het eerste aanspreekpunt, **vaak een tuincentrum**, over **het geschikte advies, plantgoed en andere producten** kunnen beschikken.

De doelgroep '**openbare besturen**' vormt een ook een belangrijke groep. Openbare besturen hebben enerzijds een **voorbeeldfunctie** voor de burger. Anderzijds **communiceren** zij ook vaak **goede praktijken** via infobladen, website, infoavonden, enz. Uit de meest recente bevraging blijkt

dat de nood aan kennis bij deze groep groot is, maar ook dat de tijdsinvestering en mankracht om dit op te volgen meestal eerder beperkt zijn.

Aanbeveling 22: Openbare besturen ondersteunen in hun voorbeeldrol en communicatiefunctie

Met de juiste kennis en praktische vaardigheden kunnen openbare besturen duurzaam en klimaatbestendig **voorbeeldgroen** aanleggen én die **kennis doorvertalen** in advies aan hun burgers. Door het aanbieden van de nodige informatie in een aantrekkelijke vorm kunnen overheden hun communicatieacties versterken.

Gedragsinzichten bieden voor alle doelgroepen dankbare startpunten voor het uitwerken van effectieve maatregelen en communicatiemateriaal.

Aanbeveling 23: Meer inzetten op onderzoek naar gedragsverandering

Het meer inzetten op onderzoek naar gedragsverandering kan de tuin- en groensector een sterke basis bieden om hun **evolutie** naar meer natuurlijke tuinen niet alleen **meer slagkracht** te geven, maar mogelijk ook te **versnellen**.

3 ROL VAN DE SECTORORGANISATIES

Hieronder volgt een overzicht van de actiepunten die de volgens de initiatiefnemers van de Green Natuurlijke tuinen prioritair door de sector moeten opgenomen worden. Telkens wordt aangegeven op welke aanbevelingen de actie inspeelt.

3.1 LABELS EN CERTIFICATEN ONTWIKKELEN EN PROMOTEN

(draagt bij aan aanbeveling 20)

Sectorverenigingen kunnen het gebruik van labels of certificaten inzetten om hun leden te sturen richting ecologisch werken.

1. Voor **tuinaannemers en -beheerders** bestaat er vandaag **één label: Groengek(l)eurd**. Dit label bevat vandaag een beperkt aantal criteria die tuinaannemer sturen in de richting van natuurlijke tuinen. Het voorstel is om te werken met ambitieniveaus zodat tuinaannemers die ecologisch werken zich kunnen onderscheiden. Tuinaannemers die dit nog niet doen, worden op die manier uitgedaagd om dit ook te doen. De klant kan hierdoor een geïnformeerde keuze maken bij het aanstellen van een tuinprofessional.
2. Voor **landschapsonwerpers** kan een **aparte certificering** ontworpen worden **of** er kan een **uitbreiding komen aan het bestaand label** voor tuinaannemers.
3. **Incentives voor gecertificeerde bedrijven**: bedrijven die een ecologische certificering hebben behaald, kunnen in aanmerking komen voor kortingen of andere voordelen om hun duurzame praktijken verder uit te breiden.
4. **Transparante kwaliteitscriteria**: zorgen voor duidelijke, transparante criteria voor ecologische certificering, zodat klanten weten dat ze kiezen voor een tuinbedrijf dat duurzaam omgaat met de bodem, water en de natuur.
5. Er zijn duidelijke **vereisten om de certificering** te behalen en te behouden: aantal uren opleiding per jaar, vereiste thema's, cursussen en mogelijke opleidingsinstellingen, audits ...

6. **Duurzaamheidscriteria periodiek evalueren en aanpassen:** de duurzaamheidscriteria worden geëvalueerd en indien mogelijk aangepast zodat er – ook na verloop van tijd – voldoende stimulans is om te verduurzamen. Early adopters en early majority kunnen zich op die manier onderscheiden van late adopters en laggards. De duurzaamste bedrijfsvoering wordt hierdoor beloond.

3.2 STIMULEREN VAN PERMANENTE VORMING EN OPLEIDINGEN.

(draagt bij aan aanbeveling 2, 3, 5 t.e.m. 14, 18 en 20)

Sectorverenigingen kunnen een structureel opleidingsprogramma aanbieden dat specifiek gericht is op biodiversiteit. Dit kan bestaan uit:

1. **Geaccrediteerde opleidingen:** cursussen en trainingen die leiden tot een certificering als ecologische tuinprofessional, met bv. focus op bodemstalen, het correct interpreteren van bodemdata, gebruik van plantmateriaal als bodembedekking en werken met plantengemeenschappen (en niet met individuele planten).
2. **Workshops en demonstraties:** praktische sessies waarbij tuinaannemers en landschapsarchitecten kennis kunnen opdoen over innovatieve technieken zoals regeneratief bodembeheer, de aanleg van infiltratievoorzieningen en effectieve manieren om verdichting te voorkomen.
3. **Koppeling aan fytolicentie:** permanente vorming kan gestimuleerd worden door de invoering van een label (zie boven). Vandaag geldt er voor tuinprofessionals geen verplichting tot het volgen van opleidingen, behalve voor tuinprofessionals die hun fytolicentie (= licentie om pesticiden te gebruiken) willen behalen of behouden. Door (meer) informatie over biodiversiteit en ecologie op te nemen in de lesinhoud van fytolicentieopleidingen kan een grote groep tuinprofessionals bereikt worden.

3.3 ONTWIKKELING VAN RICHTLIJNEN EN BEST PRACTICES.

(draagt bij aan aanbevelingen 3 t.e.m. 14, 18)

Sectorverenigingen kunnen samen met experts richtlijnen opstellen voor tuinaannemers en landschapsarchitecten, waarin duidelijk wordt beschreven welke de juiste aanpak is. Een aantal voorbeelden van richtlijnen:

1. Hoe ga je om met **een tuinbodem**? In welke situatie is bodemverbetering nodig (enkel na nieuwbouw, grondverzet, of bij verdichte bodems), wanneer niet?
2. Gebruik van duurzame materialen: adviezen over het gebruik van compost, mulch en andere organische materialen in plaats van milieuonvriendelijke producten zoals turf of het niet adequaat toepassen van schors.
3. Preventie van bodemaantasting: richtlijnen om bodembeschadiging te voorkomen door slimme planning van werkzaamheden, vooral tijdens natte weersomstandigheden. Wanneer worden bodemstalen genomen, hoe ze te interpreteren? Waar vind je (online) info over de bodemsamenstelling (bv. Geopunt en DOV)?
4. Plantenkeuze aangepast aan de bodemtextuur, waterhuishouding
5. Hoe een beplantingsplan wordt opgemaakt met als uitgangspunt de juiste plant op de juiste plaats en dat rekening houdt met de principes van gelaagdheid, soortendiversiteit, bloeihoogte en bodemkwaliteit en streekeigen soorten.

3.4 STREEKEIGEN, INHEEMS EN AUTOCHTOON PLANTGOED PROMOTEN

(draagt bij aan aanbevelingen 3 t.e.m. 14, 21)

De sectorverenigingen kunnen het streekeigen, inheems en autochtoon plantgoed promoten door:

1. het **aanbod in de kwekerijen** (verder) uit te breiden en in de kijker te zetten, bijvoorbeeld door uniforme labels en/of informatie op de websites en in catalogi.
2. **sterker toe te zien op de herkomst van planten** bij de kwekerijen, voor zover haalbaar via beschikbare zaden, en de herkomst voor meer planten volledig traceerbaar maken via een plantenpaspoort. Voor boomkwekerijen bestaat al zo een systeem. Dit kan eventueel uitgebreid worden naar vaste planten en kruiden. Aandachtspunt hierbij is dat dit niet mag leiden tot een drastische vermindering van het aantal beschikbare soorten.
3. **Onafhankelijke tools** te ontwikkelen waarmee kwekerijen hun klanten kunnen informeren en adviseren over het samenstellen van biodiverse (en klimaatbestendige) plantengemeenschappen en over de juiste standplaats voor elke plant.
4. in te zetten op de **vraagzijde via landschapsarchitecten en tuinaannemers**. Wanneer zij meer streekeigen soorten integreren in hun werk, zal de vraag bij de aanbieders gestimuleerd worden.
5. in te zetten op de **vraagzijde via de tuincentra** met een aanbod dat bijdraagt tot meer biodiversiteit in tuinen. Zowel op het vlak van plantgoed, zaaigoed, bodemverbeterende middelen, alternatieven voor pesticiden als op het vlak van tuingereedschap.
6. **campagnes op te zetten voor professionals en het brede publiek** in samenwerking met AVBS, Groen Groeien, Pro4Green Blikveld en VLAM.

3.5 ONDERZOEK EN INNOVATIE BEVORDEREN DOOR SAMENWERKING MET ONDERZOEKSINSTELLINGEN

(Draagt bij aan aanbevelingen 1, 3, 4 t.e.m. 12, 14, 23)

Sectorverenigingen kunnen onderzoek en innovatie bevorderen door de samenwerking met onderzoeksinstellingen voor:

1. de **biodiversiteitswaarde** van cultivars te evalueren.
2. de beperking van het gebruik van **schadelijke stoffen** bij de opkweek te evalueren.
3. te onderzoeken hoe bepaalde **probleemonkruiden en invasieven** onder controle kunnen gehouden worden.
4. onderzoek naar **draagvlakverbreding** voor de natuurlijke tuin bij tuinprofessionals, tuineigenaars en burgers.

3.6 PROMOTEN VAN SAMENWERKING IN DE KETEN.

(draagt bij aan aanbevelingen 1, 13, 19, 23)

Sectorverenigingen kunnen zorgen voor betere afstemming tussen alle betrokken partijen, zoals tuinaannemers, grondwerkers, landschapsarchitecten en projectontwikkelaars, door:

1. het **netwerk** binnen de Green Deal Natuurlijke tuinen verder te zetten.

2. **netwerkbijeenkomsten te organiseren** om professionals met elkaar in contact te brengen, zodat kennis en ervaring gedeeld kan worden. Kennisuitwisseling is nodig binnen iedere groep maar ook tussen de landschapsarchitecten, tuinaannemers, en -beheerders.
3. **versterkte samenwerking bij bouwprojecten:** tuinprofessionals moeten vanaf de aanvang van een bouwproject betrokken worden om de bodem, waterhuishouding, waardevolle beplanting en andere elementen te beschermen.

3.7 COMMUNICATIE EN BEWUSTMAKING VAN PROFESSIONALS EN HET GROTE PUBLIEK

(draagt bij aan aanbevelingen 2, 18, 21, 22, 23)

Sectorverenigingen kunnen actief inzetten op bewustmaking van het grote publiek en professionals door:

1. te laten onderzoeken **welke boodschappen** op welke manier het meeste effect hebben.
2. **publieke campagnes:** sensibiliseringscampagnes over het belang van bodemgezondheid en biodiversiteit (fauna en flora), gericht op zowel particulieren als professionals.
3. **Informatieverspreiding:** artikels, nieuwsbrieven en webinars waarin nieuwe inzichten, technieken en producten worden gedeeld die bijdragen aan een beter bodembeheer.
4. **goede voorbeelden en praktijken** in de kijker zetten via vakbladen, websites en televisieprogramma's.

3.8 MONITORING EN EVALUATIE OM DE TOESTAND HET VLAAMSE TUINENLANDSCHAP OP LANGERE TERMIJN OP TE VOLGEN.

(draagt bij aan aanbevelingen 3, 5 t.e.m. 11)

Sectororganisaties kunnen samen met hun leden tools ontwikkelen voor:

1. **duurzaamheidsevaluaties:** op regelmatige basis **evaluaties van bodemkwaliteit** uitvoeren bij projecten en monitoren hoe **duurzaam** de gevoerde aanpak is.
2. **dataverzameling en rapportage:** data over bodemverbetering, biodiversiteit en waterdoorlaatbaarheid verzamelen en de resultaten delen met de overheid en de sector om toekomstige **verbeteringen te sturen**.

4 ROL VAN DE VLAAMSE OVERHEID

De Vlaamse overheid maakte in 2021 al een beleidsverkenning met inspiratienota: Tuinen die deugd doen (Departement Omgeving, 2021)⁴. Daarin worden drie pijlers naar voor geschoven om het tuinenlandschap vorm te geven:

⁴ Departement Omgeving. (2021). Inspiratienota: Tuinen die deugd doen. Vlaamse Overheid. https://omgeving.vlaanderen.be/sites/default/files/2021-11/Inspiratienota_Tuinen%20die%20deugd%20doen.pdf

1. **Meer groen per plek:** Met groenverdichting streeft het omgevingsbeleid kwantiteit na. Meer groen op minder ruimte betekent meer groenvolume en meer biomassa per oppervlakte-eenheid. Zo verhogen de natuurvoordelen op eenzelfde plek.
2. **Alles hangt samen:** door landschapsecologie streeft het omgevingsbeleid kwaliteit na. Zo versterken de natuurvoordelen, koppelen de tuinen aan elkaar én aan het grotere geheel.
3. **Ook doorheen de tijd:** door planning en beheer verzekert een tuinenbeleid kwantiteit en kwaliteit. Het biedt perspectief voor bestaande en nieuwe tuinen. Het garandeert een kwaliteitsvolle tuininrichting op lange termijn. Het integreert tijdsconcepten zoals seizoenen en natuurlijke successie in het beheer.

De initiatiefnemers van de Green Deal Natuurlijke tuinen sluiten zich aan bij deze tactieken en zien hierin koppelkansen met de aanbevelingen in deze nota. Ze zien dan ook een belangrijke rol weggelegd voor de Vlaamse overheid om samen met de sector deze tactieken in de praktijk om te zetten. Tuinen beslaan namelijk 12% van het Vlaamse landschap. Ter vergelijking: bosgebieden beslaan 11% van Vlaanderen, natuurgebieden beslaan 3%. Het loont dus zeker de moeite om het gebied van tuinen in te schakelen om de gevolgen van klimaatsverandering en biodiversiteitsverlies tegen te gaan. Hieronder volgen een aantal suggesties hoe de Vlaamse overheid die rol kan opnemen om in te spelen op de aanbevelingen.

4.1 KENNIS OVER BIODIVERSITEIT NAAR GROENSECTOR STIMULEREN

(draagt bij aan +/- alle aanbevelingen, maar vooral aan 1, 2, 3, 18, 19, 22 en 23)

De Vlaamse overheid kan een laagdrempelige ontsluiting van kennis over biodiversiteit naar de groensector stimuleren door (a) het **ondersteunen** van (gecertificeerde) opleidingen en bijscholingen, kennistools, webinars en gelijkaardige initiatieven, (b) **samenwerking/netwerken te promoten** tussen wetenschappers en de groensector, en (c) praktijkgerichte **demonstratieprojecten** op te zetten en te monitoren.

4.2 RESULTATEN VAN ONDERZOEK BEKENDMAKEN EN LATEN DOORSTROMEN

(draagt bij aan aanbevelingen 2, 3, 7 en 8)

De Vlaamse overheid kan de resultaten bekendmaken van afgerond (en lopend) onderzoek naar streekeigen, inheemse en autochtone plantengemeenschappen, adequate bodemzorg en waterbeheer en de doorstroming naar de gehele groensector stimuleren. Indien nodig kan de Vlaamse overheid bijkomend onderzoek of proefprojecten stimuleren en ondersteunen, bv. naar innovatieve waterdoorlatende materialen of aanlegtechnieken waarbij bodemverdichting vermeden wordt.

4.3 SAMENWERKINGSVERBANDEN IN DE GROENSECTOR STIMULEREN OM EEN OPLEIDINGSAANBOD OP MAAT UITWERKEN

(draagt bij aan aanbevelingen 1, 18 en 19)

De Vlaamse overheid kan samenwerkingsverbanden stimuleren/ondersteunen tussen de verschillende partijen in de groensector om een coherent en complementair opleidingsaanbod (informeel onderwijs) uit te werken op maat van de verschillende doelgroepen en hun noden.

4.4 SAMENWERKINGSVERBANDEN TUSSEN DE GROENSECTOR, HET SECUNDAIR EN HOGER ONDERWIJS STIMULEREN OM PROFESSIONALS KLAAR TE STOMEN

(antwoord op aanbeveling 2, 3, 7, 18)

De Vlaamse overheid kan samenwerkingsverbanden stimuleren/ondersteunen tussen de groensector, het secundair en hoger onderwijs (formeel onderwijs) om toekomstige professionals gericht klaar te stomen. Zo kunnen die bij het betreden van de arbeidsmarkt inspelen op de toenemende vraag naar natuurlijke en klimaatrobuuste tuinen.

4.5 DE PROFESSIONALITEIT VAN DE GROENSECTOR ONDERSTEUNEN VIA EEN CERTIFICAAT OF LABEL

(antwoord op aanbevelingen 18, 20)

De Vlaamse overheid kan mee de professionaliteit van groensector ondersteunen via een certificaat of en label. Het label moet voldoende voorwaarden stellen zodat bedrijven kunnen aantonen dat ze over de nodige kennis beschikken om correct om te gaan met de ecologische aspecten in een tuin (bodem, water en beplanting) en dat zij hierover periodiek bijscholing volgen. Hiermee erkent de overheid de reeds aanwezige kennis in de professionele ecologische tuinsector. De Vlaamse overheid kan samenwerken met de sector om een bestaand label te versterken of opdracht geven voor de ontwikkeling ervan.

4.6 SUBSIDIES OF BELASTINGVOORDELEN TOEKENNEN

(antwoord op aanbeveling 3, 18, 20)

De Vlaamse overheid kan subsidies of belastingvoordelen verlenen aan groenprofessionals die opleidingen volgen over biodiversiteit (ecologie, planten kennis, water- en bodembeheer) of aan particulieren die een beroep doen op een ecologisch gecertificeerde groenprofessional.

4.7 NAAR DE IPM-CHECKLIST VERWIJZEN OM HET GEBRUIK VAN PESTICIDEN TE VERMIJDEN

(antwoord op aanbevelingen 14, 16, 18 en 19)

De Vlaamse overheid kan het vermijden van pesticiden stimuleren door op de website en in andere communicatie te verwijzen naar de **IPM-checklist als handvat voor tuinprofessionals** om te voldoen aan de geldende regelgeving. Ook de **burger** kan gesensibiliseerd worden om een **beroep te doen op een professional die de checklist volgt**.

4.8 DE NEGATIEVE IMPACT VAN PESTICIDEN BEPERKEN

(antwoord op aanbevelingen 14, 15, 16, 17)

De Vlaamse overheid kan de negatieve impact van pesticiden beperken via

1. de **verscherping** (opname van tuinen onder de zones van minimumgebruik), de **promotie en opvolging van IPM-richtlijnen**,
2. de ondersteuning van duurzame **piloot- en demoprojecten** die zonder schadelijke producten werken,
3. **voorlichtings- en monitoringsprogramma's**
4. een **strikttere opvolging** van de bestaande regelgeving.

4.9 HET TOEPASSEN VAN NATUURLIJKE ONTWERP-, AANLEG- EN BEHEERPRINCIPES DOOR LOKALE EN PROVINCIALE OVERHEDEN STIMULEREN VIA INCENTIVES

(antwoord op aanbeveling 2 en 22)

De Vlaamse overheid kan het toepassen van natuurlijke ontwerp-, aanleg- en beheerprincipes door lokale en provinciale besturen in publiek domein stimuleren via incentives zoals **projectoproepen, certificering en duidelijke criteria in bestaande ondersteuning zoals het Lokaal Energie- en Klimaatpact (LEKP)**. De ontwerpprincipes van gelaagdheid, soortendiversiteit, streekeigen soorten als basis, bloeihoog en aandacht voor bodemkwaliteit moeten hierbij gerespecteerd worden.

In verstedelijkte gebieden kan de context anders zijn en kunnen andere, meer klimaatrobuuste plantensamenstellingen oplossingen bieden. De juiste plant op de juiste plaats staat centraal. De toepassingen in het publieke domein kunnen vervolgens als voorbeeld dienen voor toepassingen in private tuinen

4.10 MEER ECOLOGISCHE CRITERIA VOOR EIGEN GEBOUWEN, INCLUSIEF GEBRUIK VAN GECERTIFICEERDE PROFESSIONALS

(antwoord op aanbeveling 20 en 22)

De Vlaamse overheid kan de overheidsopdrachten voor de eigen gebouwen en publieke ruimte verduurzamen door meer ecologische criteria (verplicht gebruik van standplaatsgeschikt plantgoed, waterdoorlatende materialen, ...) en de inschakeling van gecertificeerde professionals op te nemen in de bestekken. Op termijn kan ze in overleg met lokale besturen en provincies **voorbeeldbestekken** opmaken en **bepaalde voorwaarden in bestekken verplicht maken**.

4.11 DE TOEPASSING VAN BIODIVERSE PLANTENGEMEENSCHAPPEN ONDERSTEUNEN DOOR MIDDEL VAN TOOLS

(antwoord op aanbevelingen 3, 5, 7 en 12)

De Vlaamse overheid kan de toepassing van biodiverse plantengemeenschappen ondersteunen door bij te dragen aan de ontwikkeling van **ontwerptools** en **meet- en monitoringinstrumenten voor de tuinprofessional**.

4.12 HET BEWUSTZIJN ROND DE HERKOMST VAN PLANTEN BEVORDEREN

(antwoord op aanbeveling 3, 4, 5, 7, 18 en 21)

De Vlaamse overheid kan het bewustzijn rond de herkomst van planten bevorderen via (a) **educatieve programma's, goede praktijken, laagdrempelige publicaties en campagnes**, via (b) **subsidies en incentives** voor **organisaties** die inzetten op zaai- en plantgoed van gecontroleerde herkomst en (c) via subsidies en incentives voor **particulieren en professionals** die er gebruik van maken.

4.13 VERDER INVESTEREN IN DE ONTWIKKELING VAN TUINSCORESYSTEMEN

(antwoord op aanbevelingen 5, 6, 8 t.e.m. 14)

De Vlaamse overheid kan verder investeren in de ontwikkeling van tuinscoresystemen zoals de Mijn Tuinlabscore en het Groenblauwpeil. Groenaanleg in tuinen of bij projectontwikkeling die goed

scoren op het vlak biodiversiteit of substantieel bijdragen aan de nieuwe groennormen zouden in aanmerking kunnen komen voor subsidies, een vereiste kunnen zijn bij vergunningverlening of gunstigere vergunningsvoorwaarden krijgen⁵.

4.14 DE WONINGPAS UITBREIDEN MET EEN TUINPAS

(antwoord op 5, 6, 8 t.e.m. 12, 14, 20)

De Vlaamse overheid kan de woningpas uitbreiden met een tuinpas⁵. Hierin vinden de tuineigenaars **alle info over hun tuin** zoals bv. info m.b.t. de bodem, groenkwaliteit en -kenmerken, de relatie van hun perceel met de omgeving en historiek. Deze informatie stelt (nieuwe) eigenaars in staat de geschikte (beheer)maatregelen te nemen en leidt hen naar tuinprofessionals en andere dienstverleners die hen daarbij kunnen ondersteunen.

4.15 EEN CODE VAN GOEDE PRAKTIJK OPSTELLEN EN HET REGELGEVEND KADER VOOR TUINEN VERSCHERPEN.

(antwoord op aanbevelingen 5 t.e.m. 12, 16 en 18)

De Vlaamse overheid kan het regelgevend kader rond tuinen verscherpen. Vandaag is het tuinencomplex een terrein waarop weinig duidelijke regelgeving van toepassing is. In eerste instantie lijkt een **code van goede praktijk** voor de correcte toepassing van de zorgplicht uit het natuurdecreet een goede methode om tuineigenaars aan te sporen om tuinen meer natuurlijk in te richten en te onderhouden.

Een code van goede praktijk schept ook voor de tuinprofessional een duidelijker werkingskader. Op termijn kan bekeken worden welke **(juridische) instrumenten** geschikt zijn om het kader te versterken en of het nodig is om dit afdwingbaar te maken. Voor meer info over de toepassing hiervan wordt verwezen naar het rapport 'Kiemen voor toekomstig tuinenbeleid'⁵.

4.16 DUIDELIJKHEID EN UNIFORMITEIT CREËREN VOOR DE TOEPASSING VAN DE WETGEVING ROND VERHARDING

(antwoord op aanbevelingen 8 t.e.m. 11 en 18)

De Vlaamse overheid kan duidelijkheid scheppen over de toepassing van de wetgeving rond verharding. Doordat lokale besturen strengere regels mogen formuleren dan de Vlaamse wetgeving ontstaat een enorme **versnippering van de regelgeving**. Er ontstaat een **schijn van willekeur per dossier**. Dit brengt frustraties met zich mee bij zowel aannemer, landschapsarchitect als de particulier. Verharding vermijden en maximaal ontharden kan pas werken al de voorgeschreven regels duidelijk en uniform zijn over het gehele Vlaams grondgebied. Een heldere communicatie (over de juiste interpretatie) van de wetgeving kan hierbij helpen.

⁵ Voor een meer gedetailleerd voorstel zie Dewaelheyns, V., Christiaens, A., Claeys, M. (2021). Kiemen voor een toekomstig tuinenbeleid. Eindrapport van de expertenopdracht beleidstactieken 'Tuinen en groene infrastructuur'. Opdracht uitgevoerd door Voorland en ah-ha in opdracht van de Vlaamse overheid, Departement Omgeving, onder de titel 'Expertopdracht beleidstactieken tuinen en groene infrastructuur', bestek OMG-BJO/2020/E-13. 76 blz. via [deze weblink](#)

4.17 DE GREEN DEAL NATUURLIJKE TUINEN VERLENGEN

(antwoord op 1, 19 en 20)

De Vlaamse overheid kan de Green Deal Natuurlijke tuinen verlengen om **de aanbevelingen in deze nota (samen met de initiatiefnemers) verder uit te werken en structureel te verankeren in de praktijk**. Dit moet leiden tot meer natuurlijke tuinen in Vlaanderen. Daarnaast moet het resultaat van deze Green Deal (verder) afgestemd worden op de werking/uitkomst van andere natuurgerelateerde Vlaamse Green Deals.

5 OVERZICHT VAN DE AANBEVELINGEN MET BIJHORENDE ROLLEN

Hieronder volgt een overzicht van de aanbevelingen uit hoofdstuk 2. Per aanbeveling is aangegeven welke rollen of acties hierop inspelen. Rollen voor sectororganisaties zijn aangeduid met de een “3”, rollen voor de Vlaamse overheid zijn aangeduid met een “4”. De nummering van de rollen komt overeen met die in hoofdstukken 3 en 4.

- **Aanbeveling 1: Overleg en afstemming in de tuin- en groensector verderzetten en uitbreiden**
 - o 3.5 Onderzoek en innovatie bevorderen door samenwerking met onderzoeksinstituten
 - o 3.6 Promoten van samenwerking in de keten
 - o 4.1 Kennis over biodiversiteit naar groensector stimuleren
 - o 4.3 Samenwerkingsverbanden in de groensector stimuleren om een opleidingsaanbod op maat uit te werken
 - o 4.17 De Green Deal Natuurlijke tuinen verlengen
- **Aanbeveling 2: Democratisering kennis biodiversiteit stimuleren**
 - o 3.2: Stimuleren van permanente vormingen en opleidingen
 - o 3.3: Ontwikkeling van richtlijnen en best practices
 - o 3.7 Communicatie en bewustmaking van professionals en het grote publiek
 - o 4.1 Kennis over biodiversiteit naar groensector stimuleren
 - o 4.2 Resultaten van onderzoek bekendmaken en laten doorstromen
 - o 4.4 Samenwerkingsverbanden tussen de groensector, het secundair onderwijs en het hoger onderwijs stimuleren om professionals klaar te stomen
- **Aanbeveling 3: Inspelen op de nood aan meer kennis over biodiversiteit en ecologie**
 - o 3.2: Stimuleren van permanente vormingen en opleidingen
 - o 3.3: Ontwikkeling van richtlijnen en best practices
 - o 3.4 Streekeigen, inheems en autochtoon plantgoed promoten
 - o 3.5 Onderzoek en innovatie bevorderen door samenwerking met onderzoeksinstituten
 - o 4.1 Kennis over biodiversiteit naar groensector stimuleren
 - o 4.2 Resultaten van onderzoek bekendmaken en laten doorstromen
 - o 4.4 Samenwerkingsverbanden tussen de groensector, het secundair onderwijs en het hoger onderwijs stimuleren om professionals klaar te stomen
 - o 4.6 Subsidies of belastingvoordelen toekennen

- 4.11 De toepassing van biodiverse plantengemeenschappen ondersteunen door middel van tools
- 4.12 Het bewustzijn rond de herkomst van planten bevorderen
- **Aanbeveling 4: Assortiment kwekerijen en tuincentra afstemmen op bijdrage aan biodiversiteit**
 - 3.3: Ontwikkeling van richtlijnen en best practices
 - 3.4 Streekeigen, inheems en autochtoon plantgoed promoten
 - 3.5 Onderzoek en innovatie bevorderen door samenwerking met onderzoeksinstituten
 - 4.12 Het bewustzijn rond de herkomst van planten bevorderen
- **Aanbeveling 5: Tuinprofessionals stimuleren om te kiezen voor streekeigen, inheemse en autochtone soorten**
 - 3.2: Stimuleren van permanente vormingen en opleidingen
 - 3.3: Ontwikkeling van richtlijnen en best practices
 - 3.4 Streekeigen, inheems en autochtoon plantgoed promoten
 - 3.5 Onderzoek en innovatie bevorderen door samenwerking met onderzoeksinstituten
 - 4.6 Subsidies of belastingvoordelen toekennen
 - 4.9 het toepassen van natuurlijke ontwerp-, aanleg- en beheerprincipes door lokale en provinciale overheden stimuleren via incentives
 - 4.11 De toepassing van biodiverse plantengemeenschappen ondersteunen door middel van tools
 - 4.12 Het bewustzijn rond de herkomst van planten bevorderen
 - 4.13 Verder investeren in de ontwikkeling van tuinscoresystemen
 - 4.14 De woningpas uitbreiden met een tuinpas
 - 4.15 Een code van goede praktijk opstellen en het regelgevend kader voor tuinen verscherpen.
- **Aanbeveling 6: Klimaatadaptieve of -robuuste soorten: inheems waar het kan, uitheems waar het moet**
 - 3.2: Stimuleren van permanente vormingen en opleidingen
 - 3.3: Ontwikkeling van richtlijnen en best practices
 - 3.4 Streekeigen, inheems en autochtoon plantgoed promoten
 - 3.5 Onderzoek en innovatie bevorderen door samenwerking met onderzoeksinstituten
 - 4.13 Verder investeren in de ontwikkeling van tuinscoresystemen
 - 4.14 De woningpas uitbreiden met een tuinpas
 - 4.15 Een code van goede praktijk opstellen en het regelgevend kader voor tuinen verscherpen.
- **Aanbeveling 7: Kennis over genetische diversiteit en risico's laagdrempelig vertalen**
 - 3.2: Stimuleren van permanente vormingen en opleidingen
 - 3.3: Ontwikkeling van richtlijnen en best practices
 - 3.5 Onderzoek en innovatie bevorderen door samenwerking met onderzoeksinstituten
 - 4.2 Resultaten van onderzoek bekendmaken en laten doorstromen

- 4.4 Samenwerkingsverbanden tussen de groensector, het secundair onderwijs en het hoger onderwijs stimuleren om professionals klaar te stomen
- 4.11 De toepassing van biodiverse plantengemeenschappen ondersteunen door middel van tools
- 4.12 Het bewustzijn rond de herkomst van planten bevorderen
- 4.15 Een code van goede praktijk opstellen en het regelgevend kader voor tuinen verscherpen.
- **Aanbeveling 8: Aandacht en kennis om schade aan de bodem te voorkomen**
 - 3.2: Stimuleren van permanente vormingen en opleidingen
 - 3.3: Ontwikkeling van richtlijnen en best practices
 - 3.5 Onderzoek en innovatie bevorderen door samenwerking met onderzoeksinstellingen
 - 4.13 Verder investeren in de ontwikkeling van tuinscoresystemen
 - 4.14 De woningpas uitbreiden met een tuinpas
 - 4.15 Een code van goede praktijk opstellen en het regelgevend kader voor tuinen verscherpen.
 - 4.16 Duidelijkheid en uniformiteit creëren voor de toepassing van de wetgeving rond verharding
 - 4.2 Resultaten van onderzoek bekendmaken en laten doorstromen
- **Aanbeveling 9: Verharding voorkomen of tot een minimum beperken**
 - 3.2: Stimuleren van permanente vormingen en opleidingen
 - 3.3: Ontwikkeling van richtlijnen en best practices
 - 3.5 Onderzoek en innovatie bevorderen door samenwerking met onderzoeksinstellingen
 - 4.13 Verder investeren in de ontwikkeling van tuinscoresystemen
 - 4.14 De woningpas uitbreiden met een tuinpas
 - 4.15 Een code van goede praktijk opstellen en het regelgevend kader voor tuinen verscherpen.
 - 4.16 Duidelijkheid en uniformiteit creëren voor de toepassing van de wetgeving rond verharding
- **Aanbeveling 10: Rust bewaren in de bodem**
 - 3.2: Stimuleren van permanente vormingen en opleidingen
 - 3.3: Ontwikkeling van richtlijnen en best practices
 - 3.5 Onderzoek en innovatie bevorderen door samenwerking met onderzoeksinstellingen
 - 4.13 Verder investeren in de ontwikkeling van tuinscoresystemen
 - 4.14 De woningpas uitbreiden met een tuinpas
 - 4.15 Een code van goede praktijk opstellen en het regelgevend kader voor tuinen verscherpen.
 - 4.16 Duidelijkheid en uniformiteit creëren voor de toepassing van de wetgeving rond verharding
- **Aanbeveling 11: Creëer ruimte voor water in tuinen**
 - 3.2: Stimuleren van permanente vormingen en opleidingen
 - 3.3: Ontwikkeling van richtlijnen en best practices

- 3.5 Onderzoek en innovatie bevorderen door samenwerking met onderzoeksinstituten
- 4.13 Verder investeren in de ontwikkeling van tuinscoresystemen
- 4.14 De woningpas uitbreiden met een tuinpas
- 4.15 Een code van goede praktijk opstellen en het regelgevend kader voor tuinen verscherpen.
- 4.16 Duidelijkheid en uniformiteit creëren voor de toepassing van de wetgeving rond verharding
- **Aanbeveling 12: De beplanting aanpassen aan de hydrologische toestand in de tuin**
 - 3.2: Stimuleren van permanente vormingen en opleidingen
 - 3.3: Ontwikkeling van richtlijnen en best practices
 - 3.4 Streekeigen, inheems en autochtoon plantgoed promoten
 - 3.5 Onderzoek en innovatie bevorderen door samenwerking met onderzoeksinstituten
 - 4.11 De toepassing van biodiverse plantengemeenschappen ondersteunen door middel van tools
 - 4.13 Verder investeren in de ontwikkeling van tuinscoresystemen
 - 4.14 De woningpas uitbreiden met een tuinpas
 - 4.15 Een code van goede praktijk opstellen en het regelgevend kader voor tuinen verscherpen.
- **Aanbeveling 13: Meer overleg met de bouwsector**
 - 3.2: Stimuleren van permanente vormingen en opleidingen
 - 3.3: Ontwikkeling van richtlijnen en best practices
 - 3.6 Promoten van samenwerking in de keten
 - 4.13 Verder investeren in de ontwikkeling van tuinscoresystemen
- **Aanbeveling 14: Inzetten op preventie door biodiversiteit, bodemkwaliteit en waterbeheer te bevorderen**
 - 3.2: Stimuleren van permanente vormingen en opleidingen
 - 3.3: Ontwikkeling van richtlijnen en best practices
 - 3.4 Streekeigen, inheems en autochtoon plantgoed promoten
 - 3.5 Onderzoek en innovatie bevorderen door samenwerking met onderzoeksinstituten
 - 4.7 Naar de IPM-checklist verwijzen om het gebruik van pesticiden te vermijden
 - 4.8 De negatieve impact van pesticiden vermijden
 - 4.13 Verder investeren in de ontwikkeling van tuinscoresystemen
 - 4.14 De woningpas uitbreiden met een tuinpas
- **Aanbeveling 15: Tuinen opnemen bij de zones van het minimumgebruik van pesticiden**
 - 4.8 De negatieve impact van pesticiden vermijden
- **Aanbeveling 16: Leidraden en richtlijnen pesticidevrij werken (meer) bekendmaken**
 - 3.3: Ontwikkeling van richtlijnen en best practices
 - 3.4 Streekeigen, inheems en autochtoon plantgoed promoten
 - 4.7 Naar de IPM-checklist verwijzen om het gebruik van pesticiden te vermijden
 - 4.8 De negatieve impact van pesticiden vermijden
 - 4.15 Een code van goede praktijk opstellen en het regelgevend kader voor tuinen verscherpen.

- **Aanbeveling 17: Heldere verplichtingen, controle en handhaving voor IPM-regelgeving bij tuinprofessionals.**
 - o 4.8 De negatieve impact van pesticiden vermijden
- **Aanbeveling 18: Informeer en sensibiliseer alle actoren in de keten over de thema's biodiversiteit, bodemkwaliteit, waterbeheer en pesticiden**
 - o 3.2: Stimuleren van permanente vormingen en opleidingen
 - o 3.3 Ontwikkelen van richtlijnen en best practices
 - o 3.4 Streekeigen, inheems en autochtoon plantgoed promoten
 - o 3.7 Communicatie en bewustmaking van professionals en het grote publiek
 - o 4.1 Kennis over biodiversiteit naar groensector stimuleren
 - o 4.3 Samenwerkingsverbanden in de groensector stimuleren om een opleidingsaanbod op maat uit te werken
 - o 4.4 Samenwerkingsverbanden tussen de groensector, het secundair onderwijs en het hoger onderwijs stimuleren om professionals klaar te stomen
 - o 4.5: De professionaliteit van de groensector ondersteunen via een certificaat of label
 - o 4.6 Subsidies of belastingvoordelen toekennen
 - o 4.7 Naar de IPM-checklist verwijzen om het gebruik van pesticiden te vermijden
 - o 4.12 Het bewustzijn rond de herkomst van planten bevorderen
 - o 4.15 Een code van goede praktijk opstellen en het regelgevend kader voor tuinen verscherpen.
 - o 4.16 Duidelijkheid en uniformiteit creëren voor de toepassing van de wetgeving rond verharding
- **Aanbeveling 19: Een community van professionals verderzetten**
 - o 3.6 Promoten van samenwerking in de keten
 - o 4.1 Kennis over biodiversiteit naar groensector stimuleren
 - o 4.3 Samenwerkingsverbanden in de groensector stimuleren om een opleidingsaanbod op maat uit te werken
 - o 4.7 Naar de IPM-checklist verwijzen om het gebruik van pesticiden te vermijden
 - o 4.17 De Green Deal Natuurlijke tuinen verlengen
- **Aanbeveling 20: Natuurlijke tuinprofessionals moeten zich kunnen onderscheiden en hebben nood aan erkenning.**
 - o 3.1: Labels en certificaten ontwikkelen en promoten
 - o 3.2: Stimuleren van permanente vormingen en opleidingen
 - o 3.4 Streekeigen, inheems en autochtoon plantgoed promoten
 - o 4.5 De professionaliteit van de groensector ondersteunen via een certificaat of een label
 - o 4.5: De professionaliteit van de groensector ondersteunen via een certificaat of label
 - o 4.6 Subsidies of belastingvoordelen toekennen
 - o 4.9 het toepassen van natuurlijke ontwerp-, aanleg- en beheerprincipes door lokale en provinciale overheden stimuleren via incentives
 - o 4.10 Meer ecologische criteria voor de eigen gebouwen, inclusief gebruik van gecertificeerde professionals
 - o 4.14 De woningpas uitbreiden met een tuinpas
 - o 4.17 De Green Deal Natuurlijke tuinen verlengen
- **Aanbeveling 21: Bijkomende bewustwording via het eerste aanspreekpunt (tuincentrum)**

- 3.7 Communicatie en bewustmaking van professionals en het grote publiek
- 4.12 Het bewustzijn rond de herkomst van planten bevorderen
- **Aanbeveling 22: Openbare besturen ondersteunen in hun voorbeeldrol en communicatiefunctie**
 - 3.7 Communicatie en bewustmaking van professionals en het grote publiek
 - 4.1 Kennis over biodiversiteit naar groensector stimuleren
 - 4.9 het toepassen van natuurlijke ontwerp-, aanleg- en beheerprincipes door lokale en provinciale overheden stimuleren via incentives
 - 4.10 Meer ecologische criteria voor de eigen gebouwen, inclusief gebruik van gecertificeerde professionals
- **Aanbeveling 23: Meer inzetten op onderzoek naar gedragsverandering**
 - 3.5 Onderzoek en innovatie bevorderen door samenwerking met onderzoeksinstituten
 - 3.6 Promoten van samenwerking in de keten
 - 3.7 Communicatie en bewustmaking van professionals en het grote publiek
 - 4.1 Kennis over biodiversiteit naar groensector stimuleren

6 VERKLARING

De inhoud van deze nota wordt onderschreven door de initiatiefnemers en experts die hieronder worden opgesomd:

- Kenniscentrum tuin+ (initiatiefnemer)
- AVBS – sierteelt en -groenfederatie (initiatiefnemer)
- Groen Groeien (initiatiefnemer)
- Viaverda (initiatiefnemer)
- Blikveld (initiatiefnemer)
- Landelijke Gilden (initiatiefnemer)
- Inverde (expert)
- KU Leuven (expert)

